

Kalp ve akıl

Mehmet Bey: “Îmân için dilimizle ikrar, kalbimizle tasdik diyoruz. Neden akıl ile tasdik değil? Kalbimizin tasdik ettiğini akıl niye tasdik etmiyor? Risâle-i Nûr’da bir çok yerde Hazret-i Üstad ‘kalbe geldi’ der. Hak ve hakikat neden akla değil de, kalbe gelir? Oysa Kur’ân bir çok âyetinde ‘Akıl erdirmez misiniz?’ diye sorar. Kalp ile akıl arasında ne fark vardır?”

Vücudumuzdaki kan dolaşımını sağlayan organımıza kalp diyoruz. Kalbimiz bedenimizin madde plânındaki merkezidir, can evidir. Beden kalbe o kadar bağlıdır ki, kalp durduğu anda beden de bütün faaliyetleri ile birlikte durur.

Nasıl bedenimizin bir kalbi var ve bütün bedenî faaliyetlerin kumandanı hükmünde çalışıyor ise, rûhumuzun da bir kalbi var ve bütün rûhî kuvvetlerimizin merkezi ve kumandanı hükmünde görev yapıyor. Bedüzzaman Hazretleri, bir Rabbânî latîfe olduğunu bildirdiği bu kumandanda, hislerin ve duyguların mazharına “vicdan”, fikirlerin aynasına da “dimağ”, yani “akıl” der. Hazret-i Üstada göre, latîfe-i Rabbâniye olan kalbin insanın mâneviyâtına yaptığı hizmet, çam kozalağı kadar bir cisimden ibâret olan beden kalbinin bedene yaptığı hizmet gibidir. Nasıl ki bedenin bütün birimlerine hayat ırmağını kalp pompalıyor ve gönderiyor, maddî hayat onun işlemesiyle ayakta duruyor, sustuğu zaman ceset de hayatini kaybediyor ise; lâtîfe-i Rabbâniye olan mânevî kalp de mânevî duygularımızın tamamını hakîkî bir hayat nûru ile canlandırır ve ışıklandırır. Mânevî kalbimize bu hayat iksirini veren îmândır. Îmânın mahalli, yeri ve yurdu, bu mânevî kalptir. Eğer îmân olmazsa, kalbimiz ve kalbî kuvvetlerimiz söner; et parçasından ibâret olan dış kalp ve dış vücut dahî hareketsiz bir ölü gibi bir kuru heykelden ibâret kalır. 1

Kur’ân’ın, “Allah, kişi ile kalbi arasına girer”² âyetinde ve Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâmın, “Rahmân’ın iki parmağı arasında olmayan bir kalp yoktur”³ hadisinde geçen “kalp”, mânevî duygularımızın kumandanı ve îmân mahalli olan kalbimizdir.

Akıl ise; düşünme, anlama ve bilme kabiliyeti, fehim, kavrayış ve zekâ, hâfıza kuvveti

ve mânevî görüş gücü demektir. Akıl, rûhun dış olaylardaki gözüdür. Olaylar arasında irtibat kurma, akıl erdirme ve düşünme burada meydana gelir. Akıl, beş duyardan gelen bilgileri kendi süzgecinden geçirir, potasında yoğurur, eritir, doküman hâline getirir ve kalbe gönderir. Kalp tasdik ederse bu taslak bilgiler, ilme ve doğru bilgiye dönüşür. Bu mânâda akıl ile kalp bir bütün olarak çalışırlar, omuz omuza hareket ederler ve birlikte işlem yaparlar. Yani, akıl ile kalp, insan rûhunun bilgi-işlem dâiresidir.

Ruhumuz; iç olayları, olayların perde arkasını, hakikî yüzünü, beş duyu ile görünmeyen tarafını ve iman cephesini kalp ile görür; dış yüzünü, görünen tarafını, beş duygunun algıladığı cepheyi ise akıl ile görür, anlar, bilir, kavrar ve yorumlar.

Akıl kalpsiz olmadığı gibi, kalp de akılsız olmaz. Kalp, kendi gözüyle mâneviyattan devşirdiği bilgileri akla doğrulatmak ihtiyacını duyar. Akıl da, beş duyu ile maddiyâttan edindiği bilgileri kalbe doğrulatmak zorundadır. Akıl ve kalp birbirini terk ettikleri zaman; akıl, bütün bilgileri ile birlikte cehâlet içinde bocalamaktan kendisini kurtaramaz. Kalp de bütün mârifetleri ile birlikte taassuptan ve taklitten yakasını koparamaz. Bundandır ki Üstad Hazretleri vicdanı din ilimleri ile, akılı da fen ilimleri ile doyurmayı zorunlu görmüş; hakikatin bu ikisinin birleşmesi ve ittifakıyla ortaya çıkacağını bildirmiş; ayrı ayrı oldukları takdirde tek başına vicdandan taassup ve taklit, tek başına akıldan da hîle ve şüphe doğacağını ifâde etmiştir.⁴

Bedüzzaman'a göre vicdanın dört alt birimi vardır: Bunlar: 1- İrâde, 2- Zihin ve akıl, 3- His, 4- Lâtife-i Rabbâniyedir. Her birisinin de önemli gâyeleri vardır. İrâdenin gâyesi Allah'a isteyerek ibâdet etmektir. Zihnin ve aklın gâyesi Allah'ı bilmek, tanımak ve kavramaktır. His ve duyguların gâyesi Allah'ı içten sevmek ve derinden muhabbet duymaktır. Lâtîfenin, yani kalbin gâyesi de Allah'ı müşâhede etmek, yani Allah'ın isimlerinin varlıklar üzerindeki tecellîlerine şehâdet etmek, yani Allah'ın varlığına, birliğine ve varlıkları yaratışına şahitlik etmektir. Takvâ denilen kâmil ibâdet bu dördünü birden kapsar. Şeriat ise bunları hem besler, hem arındırır ve hem asıl gâyelerine sevk eder.⁵

Akıl kuvvetinin kendi içinde üç hâli vardır: 1- Tefrit, yani eksiklik hâli, 2- İfrat, yani hîlekar derecede sivrilik hâli, 3- Vasat, yani istikamet hâli. Aklın ifrat derecesini, kalpten uzaklaştığı hâl olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü akıl bu mertebede kendi kalbi ile çelişir, kalbin kabul etmeyeceği tasarruflara girer. Kalbinden gelen sesi ve doğru sinyalleri algılamaz, işitmez ve dinlemez. Aldatıcı zekâsı ile kendi başına yanlış bir yol çizer ve şaşırır. Hakkı bâtil ve bâtili hak görmeye başlar.⁶

Demek, akıl kalpten uzaklaşırsa sapıtır, dalâlete düşer, hakkı ve istikameti kaybeder. Üstelik yanlışla düştüğünün farkında olmaz; bâtilı ve yanlış hak diye benimsemeye başlar. Demek, kalbin nûru olmadan, aklın ışığı aydınlatamaz, karanlığı yırtamaz, kendisi de zulüm ve cehâletten kurtulamaz. Demek, dimağ haritasında kalbe yer verilmediğinde, ilim ve basîret de olmaz. Yani, kalpsiz akıl hakîkat ifâde etmez.⁷

Kalp de akıldan uzaklaşırsa yanlışla düşer şüphesiz; en azından kontrol ve denetim mekanizmasını kaybeder. Fakat bu durumdaki kalp en azından sâfi niyetini muhafaza ettiğinden, yanlışında muaf sayılabilir ve affa uğrayabilir.

Kalp tek başına hareket etmeyip; akıl, ruh, sır, nefis gibi mânevî merkezleri de kendisiyle birlikte ibâdete ve Allah'a kulluğa sevk etmeyi başarır, dâiresini genişletmiş olur. Bu durumdaki kalp, kendisi bir kumandan olur; bütün diğer mânevî merkezlere kumanda eder, talimat gönderir, onları sevk ve idâre eder, onları yönlendirir ve onlarla birlikte mânevî maksadına kahramanlar gibi yürür.⁸

İşte böyle bir kalbin mânevî gözü açıktır, basireti uyanıktır, ferâseti yüksektir, alıcısı güçlüdür. Çünkü bütün duyguları ile birlikte bir mânevî güç ve kuvvet merkezi haline gelmiştir. Allah'tan ilham alır, gelen ilhamları denetler ve şeytandan gelen vesveseleri kalbine almaz, akli kontrol eder, kendisi kontrolden çıkmaz, Allah'ın Samed âyinesi olduğunu bu birliktelikle gösterir ve Allah'ın tecellîsine ve feyzine zevkle mazhar olur. İhtar kalbe gelir. Çünkü kumandan kalptir.

İşte Risâle-i Nûr'un alt yapısında, böyle bir mazhariyet vardır. Üstad Hazretlerinin birçok yerde "kalbe geldiâ€", "kalbe ihtar edildiâ€" tarzındaki ifâdeleri bu hakîkati gösterir.

Dipnotlar:

1- İşârâtü'l-İ'câz, s. 78.,

2- Enfal Sûresi, 8/24.,

3- K. Sitte, 6002.,

4- Münâzarât, s. 80

5- Hutbe-i Şâmiye, s. 114, 115;

6- İşârâtü'l-İ'câz, s. 29;

7- Sözlür, s. 646;

8- Sözlər, s. 486.